

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Teemojen tavoitteet vuodelle 2030 on muotoiltu selkeästi. Toimenpidelinjaukset ovat vähemmän tavoitteellisia, niissä tuetaan, vahvistetaan, kehitetään asioita. Nyt esitetyistä toimenpiteistä monet ovat niin yleisiä, että niillä ei ohjata tai kohdenneta tekemistä. Toisaalta tämä helpottaa oman työn tunnistamista osaksi kulttuuriperintöstrategiaa ja sitoutumista strategiaan.

Digitaalisen kulttuuriperinnön tunnistaminen ja nostaminen aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnölliselle tukee strategiaehdotuksessa esitettyjä linjauksia. Kattavan ja ajantasaisen digitaalisen tiedon merkitys kulttuuriperinnön määrän ja laadun kuvaamisessa on oleellisen tärkeää.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Strategian tavoitteet ovat Metsähallitukselle tärkeitä, sillä Metsähallitus on myös valtakunnallinen kulttuuriperinnön toimija. Metsähallitus on valtion maa- ja vesiomaisuuden haltija ja siten se on myös valtion arkeologisen kulttuuriperinnön vaalija ja merkittävä rakennusperinnön haltija eri puolilla maata. Metsähallituksen julkisilla hallintotehtävillä on lakisääteinen tehtävä kulttuuriomaisuuden vaalimisessa hallinnoimillaan alueilla. Lisäksi Metsähallitus sovittaa yhteen luonnonvarojen käytön, hoidon ja suojelun siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan saamelaisten kotiseutualueella.

Strategian neljän luvun alle on koottu 16 tavoitetta ja 51 toimenpidelinjausta. Strategiassa on useita toimenpiteitä, joita Metsähallitus edistää. Tässä lausunnossa on kommentoitu niistä vain keskeisimpiä.

Kulttuuriperintö, luonto ja ilmaston muutos -kokonaisuudessa on monia Metsähallitukselle tärkeitä teemoja. Perinneluontotyyppien ja kulttuurimaiseman hoidossa Metsähallituksella on monipuolinen osaaminen ja laaja yhteistyöverkosto. Metsähallitus hoitaa monia arkeologisia kohteita osana perinneluontotyyppinä. Arkeologiset kohteet otetaan huomioon myös monikäyttömetsien hoidossa. Metsähallitus on valmis kehittämään esitettyä vaativien arkeologisten kohteiden hoitoa annettujen voimavarojen puitteissa.

Metsähallitus pitää tärkeänä esitettyä kulttuuriperintöalan yhteisten kestävyyden mittareiden luomista ja käyttöönottoa. Metsähallituksen tietojärjestelmissä olevan paikkatiedon laatu on tiedossa ja sen rakennusperinnön ja arkeologisten kohteiden aineistot ovat saatavilla tietotuotteina rajapintojen kautta. Metsähallituksella on myös pitkiä, yhtenäisin menetelmin tuotettuja aikasarjoja kohteiden käyntimääristä ja menetelmä, jolla voidaan seurata kävijöiden aikaansaama paikallistaloudellista tulo- ja työllisyysvaikutusta.

Kommenttinne lukuun 5.1

Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä

Metsähallitus pitää kannatettavana, että kulttuuriperintöön liittyvien jännitteiden ja ristiriitojen käsittelyyn luodaan vuorovaikutteisia ja sovittavia toimintamalleja. Metsähallituksella on luonnonsuojelualueilla ja monikäyttömetsissä hankittua käytännön kokemusta erilaisten arvojen yhteensovittamisesta.

Ajantasainen lainsäädäntö tukee kulttuuriperinnön ja ympäristön suojelua, edunvalvontaa ja hoitoa. Metsähallitukselle erityisen tärkeä on työn alla oleva Muinaismuistolain uudistaminen. Lakien säätämisessä on huomioitava niiden toimenpanosta johtuvat määräaikaisten ja pysyvät voimavaratarpeet. Metsähallituksessa esimerkiksi Muinaismuistolain uudistaminen edellyttäne tietojärjestelmissä olevien noin 6 000 lainsuojaaman arkeologisen kohteen sekä lain piiriin mahdollisesti tulevien saamelaiden arkeologisten kohteiden tietojen päivityksen. Työn yhteydessä on ratkaistava myös kansallisesti tärkeiden hoitoa vaativien arkeologisten kohteiden ylläpidon edellyttämät voimavarat.

Kommenttinne lukuun 5.2

Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastonmuutos - kestäviä ratkaisuja

Kulttuuriperintö, luonto ja ilmaston muutos -kokonaisuudessa on monia Metsähallitukselle tärkeitä teemoja.

Metsähallituksessa on jo pitkään tehty strategiassa esitettyä työtä kulttuuriperintöarvojen, luontoarvojen ja ekologisen kestävyuden yhteen sovittamiseksi. Perinneluontotyyppien ja kulttuurimaiseman hoidossa Metsähallituksella on monipuolinen osaaminen ja laaja yhteistyöverkosto. Siihen kuuluvat myös vanhat viljelylajikkeet ja kotieläinrodut. Metsähallitus muiden muassa käyttää niitä perinneluontotyyppien hoidossa. Nämä Suomen maataloudelle tärkeät geenivarat ovat vuosituhsien kuluessa sopeutuneet paikallisiin ympäristöolosuhteisiin, mikä tekee niistä ainutlaatuisia.

Metsähallitus on valmis kehittämään esitettyä vaativien arkeologisten kohteiden hoitoa annettujen voimavarojen puitteissa. Nyt Metsähallitus hoitaa monia arkeologisia kohteita osana perinneluontotyyppinä ja arkeologiset kohteet otetaan huomioon myös monikäyttömetsien hoidossa.

Osa hoidossa olevista kulttuuriympäristöistä tukee myös luonnon monimuotoisuutta. Tällaisia ovat esimerkiksi hoidetut perinneluontotyypit ja kansalliset kaupunkipuistot. Toimenpidelinjauksia voisi täydentää tai viimeistään toimeenpanosuunnitelmaan tulisi ottaa huomioon myös muut alueet, joissa luonnon- ja kulttuuriperinnön hoito tukee toisiaan. Näitä ovat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi:

- OECM-alueet. Eräät erikseen rajatut kulttuuriperintökohteet voivat sisältää myös sellaisia monimuotoisuus arvoja, jotka toteuttavat Biodiversiteettisopimuksen tehokkaita alueisiin kohdistuvia suojelutoimia (OECM). Tällaisia mahdollisia OECM-kohteita voivat olla Museoviraston päätöksellä rajatut valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet suoja-alueineen tai Metsähallituksen maankäyttöpäätöksellä rajatut valtion kulttuurihistorialliset kohteet.
- Ramsar-alueet, jotka toteuttavat kansainvälistä kosteikkosopimusta. Sopimus velvoittaa perustamaan luonnonsuojelualueita vesiperäisille maille ja edistämään kansainvälisesti merkittävien kosteikkojen ja vesilintujen suojelua. Alkuperäinen Ramsarin sopimus vuonna 1971 keskittyi erityisesti muuttolintujen suojeluun, mutta jo siinä mainittiin myös kosteikkojen kulttuuriarvot. Kosteikkojen kulttuuriperintö on nykyisin ymmärretty laajasti, sillä työryhmässä käsitellään teemoja maanviljelystä turismiin ja ruokaperinteestä arkkitehtuuriin. Suomen 49:stä Ramsar-kosteikosta kymmenen on tunnustettu kulttuuriperinnön kannalta tärkeäksi.

Metsähallitus pitää tärkeänä esitettyä kulttuuriperintöalan yhteisten kestävyden mittareiden luomista ja käyttöönottoa. Metsähallituksen tietojärjestelmissä olevan paikkatiedon laatu on tiedossa ja sen rakennusperinnön ja arkeologisten kohteiden aineistot ovat saatavilla tietotuotteina rajapintojen kautta. Metsähallituksella on myös pitkiä, yhtenäisin menetelmin tuotettuja aikasarjoja kohteiden käyntimääristä ja menetelmä, jolla voidaan seurata kävijöiden aikaansaama paikallistaloudellista tulo- ja työllisyysvaikutusta.

Tavoite, että kulttuuriympäristöjä käytetään ja hoidetaan kestävällä tavalla, edellyttää kestävästä käytön mallintamista ja sen rahoitusta. Perinteistä maankäyttöä ylläpitävät Metsähallituksen

perinnetilat ovat tärkeitä oppimisympäristöjä ja perinteensiirtäjiä. Tällaiset asuinpaikat ovat kulttuurihistoriallisia aarreaittoja sekä niissä säilyneiden rakennushistoriallisten että maisemallisten arvojen takia. Perinnetiloilla ja hoidetuilla perinneluontotyypeillä ovat esillä rakentamishistorian lisäksi luontosidonnaisen elämänmuodon arvokkaat jäljet: kaskimaisema, tervahaudat, niitty- ja peltomaisemat, polut ja ylipäättään kaikki, jo haurastuneet rakenteet tästä menneestä elämänmuodosta.

Kommenttinne lukuun 5.3

Kulttuuriperintö oppiminen, osaaminen ja tutkimus

Metsähallitus pitää tärkeänä, että kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista yhteen toimivaa ja laajasti käytössä. Kulttuuriympäristöön liittyvää tietoa tallennetaan nyt päällekkäin moniin eri tietojärjestelmiin, jotka eivät ole yhteen toimivia. Esitetyissä tavoitteissa tulisi olla mukana myös teemat, joita on esitetty selvityksessä Kulttuuriympäristön tiedonhallinnan tahtotilasta, jotta toimenpiteissä päästäisiin tekemään myös tiedonhallinnasta konkreettisia esityksiä. Tämä jatkaisi hyvin rakennetun ympäristön tiedonhallinnan yhteen toimivuutta edistävän RYHTI- hankkeen (2020-24) työtä ja tukisi rakennetun ympäristön tietojärjestelmän (RYTJ) käyttöönottoa.

Tietojärjestelmien osalta on huolehdittava paitsi tietoperustasta ja tiedon yhteen toimivuudesta myös tiedon ylläpidon voimavaroista sekä tiedonhallinnan prosessien harmonisoinnista. Tämä tukee kulttuuriperintötoimijoiden yhteistyötä ja työn läpinäkyvyyttä. Tällä hetkellä jopa osa ALVAmuseoista tekee työtään ilman kulttuuriympäristön paikkatietojärjestelmää.

Kulttuuriperinnön koulutusta ja tutkimusta tulee tehdä myös sen vuoksi, että saamme tietoa kulttuuriperinnöstä ja sen hoidon menetelmistä. Kulttuuriperinnön hyväksi tehtävä työ on konkreettista ja nyt käytännön tekemisen ammattilaisista on suuri pula. Tämä tulisi ottaa huomioon konservaattori-, rakennusrestaurointi ja arkeologien opinnoissa.

Unescon sopimus Aineettomasta maailmanperinnöstä ohjaa elävän kulttuuriperinteen suojelua. Kansalliseen aineettoman perinnön luetteloon kuuluvat mm. jokamiehenoikeudet, sienestys, suomalainen metsäsuhde sekä suomenpystykorvalla metsästys ja eräperinteen vaaliminen. Kansallisen virkistyskäyttöstrategian mukaan 96 % suomalaisista aikuisista ulkoilee ja liikkuu luonnossa. Metsähallitus on keskeinen jokamiehen oikeuksin ja eränkäynnin mahdollistaja. Sen alueilla välitetään luonnossa liikkumisen elävää perintöä sukupolvilta toiselle. Metsähallitus tekee tunnetuksi näihin jokamiehen oikeuksiin liittyvää vastuullisuutta mm. retkietiketin avulla <https://www.luontoon.fi/retkietiketti>.

Kommenttinne lukuun 5.4

Metsähallitus pitää tärkeänä, että kansallisesti arvokkaan kulttuuriomaisuuden hoitoon osoitetaan riittävästi varoja, jotta kohteet voidaan pitää kunnossa ja avoimina nähtävyyshkohteina. Metsähallitus korostaa strategian toimenpidelinjausta, jossa todetaan, että julkisin varoin turvataan yhteisesti arvokkaaksi koetun kulttuuriperinnön suojelun ja säilyttämisen edellytykset. Tälle on myös kansalaisten tuki, Kulttuuriperintöbarometrin kyselyn mukaan 76 % vastaajista oli sitä mieltä, että kulttuuriperinnön suojeluun ja hoitamiseen on käytettävä julkisia varoja (Kulttuuriperintöbarometri 2021).

Suomi on luontomatkailumaa, mutta luonnonympäristöissä sijaitsevat kulttuuriympäristöt ja -kohteet ovat suosittuja käyntikohteita. Kulttuurimatkailun osaaminen vaatii monipuolista vahvistamista. Yksi kehitettävä kokonaisuus on kulttuurimatkailua palvelevan tiedon saavutettavuuden ja löydettävyyden parantaminen. Toinen keskeinen kokonaisuus on kulttuurimatkailun kestävyden varmistaminen. Metsähallituksella on pitkät perinteet kestävä matkailun toteuttamisessa. Nyt käytössä ovat yhteiset periaatteet Suomen maailmanperintökohteiden, Metsähallituksen kansallispuistojen, luonto- ja historiakohteiden osalta. Ne toteuttavat UNESCO:n kestävä matkailun periaatteita.

Metsähallituksella on myös pitkiä aikasarjoja kohteiden käyntimääristä ja menetelmä, jolla voidaan seurata kävijöiden aikaansaamaa paikallistaloudellista tulo- ja työllisyysvaikutusta. Metsähallituksen nähtävyyksikäytössä olevilla yhdeksällä historiakohteella vieraili vuonna 2021 liki miljoona kävijää. Vuonna 2021 kahdeksalla näistä seurattiin paikallistaloudellisia vaikutuksia. Näiden kohteiden yhteenlaskettu kokonaistulovaikutus oli 36,6 milj. € ja kokonaistyöllisyys vaikutus 280 htv.

Luvussa esitetyistä toimenpiteistä ei selviä, kuinka esitetyjä taloudellisia tavoitteita mitataan ja miten niiden toteutumista seurataan. Matkailuun liittyviä tavoitteita on esimerkiksi myös Suomen matkailustrategiassa 2030, Kansallisessa luonnon virkistyskäyttöstrategiassa 2035 ja Kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartassa. Näistä voisi löytyä yhteisiä seurantatapoja tavoitteeseen. Yhtenä toimenpiteenä voisi olla kulttuuriperinnön kompensatio -mallin selvittäminen ja kokeilu.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Strategian tavoitteena on se, että kulttuuriperintöön liittyvät mahdollisuudet ja vaikutukset tunnistetaan nykyistä paremmin ja kattavammin. Strategia kokoaa toimijakentän tekemään työtä yhteen ja tuo näkyväksi yhteisiä tavoitteita. Uusina teemoina nousevat luonnon- ja kulttuurimaiseman kokonaisuus sekä ilmastonmuutoksen vaikutus kulttuuriperintöön.

Strategian taloudellisia vaikutuksia on tarkoitus arvioida toimeenpanosuunnitelman laatimisen yhteydessä. Muualla jo käytössä olevien mittaristojen hyödyntäminen laajemmin toimialalla toisi kulttuuriperintöalan toimijoiden taloudellisen merkityksen nykyistä paremmin esille.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

s. 16 todetaan, että valtion kiinteistökannassa on suojeltuja arvorakennuksia 600. Mihin tämä luku perustuu? Yksin Metsähallituksen luontopalveluilla on 421 suojeltua rakennusta ja 57 suojeltua rakennelmaa.

Luvun 3.1. julkisen hallinnon kuvauksesta puuttuu Suomenlinnan hoitokunta, jolla on kulttuuriomaisuuteen liittyviä tehtäviä.

Liitteestä 3 puuttuvat seuraavat sopimukset, joilla on kulttuuriperintöön liittyviä ulottuvuuksia:

- Biodiversitettisopimus
 - o 8 j : Luonnon monimuotoisuus ja saamelaiset. Biologista monimuotoisuutta koskevan artikla 8(j):n toimeenpanoa tukeva selvitys Suomen Saamelaisalueella <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/37045>
 - o Suojelualueverkostoa tukevat luonnon monimuotoisuutta turvaavat alueet Suomessa : OECM-työryhmän ehdotus. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164070>

- Ramsar kosteikkojen suojelusopimus.
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760003> Sopimusta on tarkennettu myöhemmin: Paikallisyhteisöjen ja alkuperäiskansojen osallisuutta kosteikkojen hoitoon korostettiin vuonna 1999 (päätös VII.8). Kosteikkojen kulttuuriperinnön arvot tunnistettiin laajemmin 2000-luvun alussa (päätökset VIII.19 ja IX 21). Työryhmä on julkaissut oppaan kosteikkojen kulttuuriperinnöstä.

Sekä Suomen Ramsar -kosteikkotoimintaohjelma 2016–2020

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75329/YMra_21_2016.pdf?sequence=1

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidättekö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Strategia tarvitsee toimeenpanosuunnitelman, jossa strategiassa esitetyt tavoitteet konkretisoituvat ja toimijajoukko voi kehittää yhteistyötä yhteisten tavoitteiden toteuttamiseksi.

Toimeenpanosuunnitelmassa tulisi määrittää mittarit, joiden avulla strategian toteutumista seurataan.

Strategian toteutumista tulisi seurata säännöllisesti toimeenpanosuunnitelman valmistuttua esim. kahden vuoden välein. Raportoinnin tulee olla keveää, mielusti esimerkiksi tietojärjestelmän täyttämistä, josta voisi myös tutkia ja verrata omia tuloksia muiden saavutuksiin.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Strategiassa on paljon toimenpidelinjauksia. Toimeenpanosuunnitelma tulee olemaan laaja. Suuren toimijajoukon osallistamiseen tarvitaan erilaisia työskentelytapoja, joissa ainakin osassa on oltava etäosallistumismahdollisuus.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Metsähallitus haluaa osallistua strategian toimeenpanosuunnitelman laatimiseen. Metsähallitus on valtion maa- ja vesiomaisuuden haltija, sen hallinnassa on kolmannes Suomen pinta-alasta. Siten Metsähallitus on myös valtion arkeologisen kulttuuriperinnön vaalija ja merkittävä rakennusperinnön haltija eri puolilla maata.

Niemelä Juha
Metsähallitus

Veikkola Johanna
Metsähallitus